

"Ve fitri olarak vicdanda şuur ile bizzat hissedilen vicdaniyatın esası, ikinci bir şuur ve niyet ile inkıta bulur." cümlesinde neden vicdaniyatın esası ikinci bir şuur ile inkıta buluyor?

İnsanın iki fitratı vardır, birisi doğuştan gelen özgün ve hakiki fitratı, diğeri ise insanın kesbi ve kazanımı ile elde ettiği ikinci suni fitratıdır. Buna **İ'tiyad-i sani** de denilmiştir; yani insanın niyet ve iradesi ile teşekkül ettirdiği ikinci fitrat.

Birinci fitrat yani vicdani esaslara dayanan hakiki fitrat, tabii ve doğal halde diyebiliriz; hakkın ve doğrunun bir miyarı ve mizanıdır. Bu bütün insanlarda ortak bir anlayış ve ortak bir seziftir. Bu yüzden insanlığın ortak ve temel ahlaki normları ve kuralları bu özgün fitri halin bir neticesi bir sonucudur.

İnsandaki ikinci suni fitrat ise insanın kesbi ve niyeti ile şekillendiği için arızalı ve sunidir. Bu yüzden her insanda bu ikinci fitrat farklı farklı tezahür eder.

Bazı insanlar bu ikinci fitri oluşumu, tabii ve doğal olan fitrata yakın bir terbiye ve tedbir ile oluşturduğu için iki fitrat arasında uyumluluk olur. Aralarında bir mutabakat tesis olur ve bu da davranış ve ahlakta güzel neticeler verir. Yani orijinal ve samimi davranışlar sergiler. İslam'ın ve onun terbiye sisteminin fitri oluşu Müslümanlar üzerinde olumlu ve güzel ikinci fitratların oluşmasına sebep olmuştur. Bu yüzden İslam alimleri ve evliyaları halis ve fitri bir güzelliğe sahip olmuşlardır.

Bir de su-i tedbirden dolayı bazı insanlar farklı inanç ve ideolojilerin de tesiri ile ikinci fitratları gayet yamuk ve eğri büğrü oluşur. Birinci fitrat ile ikinci fitrat arasında bir uyumsuzluk oluşur. Daima birbirleri ile çelişir ve çatışırlar. Genelde ikinci suni fitrat tabii ve doğal olan birinci fitratı ifsat edip bozar. Birinci fitrat olarak güzel iken, bozuk ikinci fitratın müdahalesi ile o güzelliği bozar yerine suni ve yapmacık halleri getirir.

Zamanla ikinci bozuk fitrat birinci tabii ve doğal fitratı ifsadı ile tamamen dönüştürüp kendi gibi bozuk hale getirir. Artık bu adamın hayra ve güzelliğe kabiliyeti kalmaz. Bütün amelleri yapmacık ve suni olur. Üstad Hazretleri bu manaya fitratı tefessüh edenler diye işaret ediyor. Artık böyle bozulmuş bir fitratın doğal hali ifsat ve kötü hallerdir.

Bahsi geçen yerde Üstad Hazretleri bu iki fitrat tipine şu ibareler ile işaret ediyor: **Ve fitrî olarak vicdanda şuurla bizzat hissedilen vicdaniyatın esası, ikinci bir şuur ve niyetle inkıtâ bulur.**

Burada asıl anlaşılması zor olan kısım ikinci fitratın müdahalesi ile birinci fitratın

tabiliğinin bozulmasıdır. Bu birinci fitrat şayet tefessüh etmiş bir fitrat ise artık tekebbür ve kötü haller bunun tabi haline dönüşmüş şeklidir. Böyle olunca bu bozuk fitrat tabi olarak tekebbür edeceği zaman niyet ile bu tabilik bozulabilir. Tıpkı güzel birinci fitratın tevazu halinin ikinci bir fitratın müdahalesi ile bozulması gibi.

Özet olarak, temiz ve doğal olan birinci fitratın tabi halini, bozuk ve suni olan ikinci fitratın müdahalesi bozar. Mesela birinci fitri hal tevazu kabiliyetinde iken bozuk ve suni ikinci fitratın müdahalesi ile o tevazu hali gider yerine riya ve gösteriş hali gelir. Yine birinci fitratı kokuşmuş olan bir fitrat tabi hali ile tekebbür etme kabiliyetinde iken ikinci suni fitratın müdahalesi ile o tekebbür halini izale eder yani bir nevi menfi fitriliğini bozar. Fitrilik müspet ve menfi iki halde de olabilir.

Yine mutlu ve ferahlı olmaya niyet etmek ikinci bir müdahale olmasından doğallığı bozar, mutluluk ve ferahı kaçıır. Zira mutluluk ve ferahlık fitri bir haldir, niyet ile elde edilemez. Ama gam ve kedere karşı insan psikolojik olarak kendini alıştırıp hazırlayabilir, o zaman gam ve keder gelse hazırlıklı olduğu için hafif atlatır. Bu yüzden fitri şeyler önünde suni setler çekmek bir şey ifade etmez. Ama insanın elinde fitri ahvali bozmak veya özgün halinde bırakmak imkanı vardır, zaten sorumlulukta bundan dolayıdır. Bize düşen görev birinci fitrat ile sonradan oluşan suni ikinci fitrat arasında mutabakat ve uyumluluğa yardımcı olmaktır.